

УДК 657

Штимер Л.Т., аспірант 1-го року

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В ХОДІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРЕВАГ

© Штимер Л.Т.

У статті розглянуто теоретичні основи методичних підходів до визначення оцінки потенціалу матеріальних ресурсів. Визначено сутність оцінки ресурсного потенціалу підприємства та її основні елементи. Проведено дослідження наявних підходів до оцінки ресурсного потенціалу підприємства, визначено їхні як позитивні так і негативні сторони. Узагальнено методичні підходи до оцінки потенціалу матеріальних ресурсів у ході формування стратегічних переваг.

Ключові слова: потенціал, ресурсний потенціал, матеріальні ресурси, методи оцінки ресурсного потенціалу.

In the article theoretical bases of the methodical going are considered near determination of estimation of potential of material resources. Essence of estimation of resource potential of enterprise is certain and her basic elements. Research of the present going is conducted near the estimation of resource potential of enterprise, certainly their as positive so negative parties. The methodical going is generalized near the estimation of potential of material resources during forming of strategic advantages.

Keywords: potential, resource potential, material resources, methods of estimation resource

В статье рассмотрены теоретические основы методических подходов к определению оценки потенциала материальных ресурсов. Определена сущность оценки ресурсного потенциала предприятия и ее основные элементы. Проведено исследование имеющихся подходов к оценке ресурсного потенциала предприятия, определено их как позитивные так и негативные стороны. Обобщены методические подходы к оценке потенциала материальных ресурсов в ходе формирования стратегических преимуществ.

Ключевые слова: потенциал, ресурсный потенциал, материальные ресурсы, методы оценки ресурсного потенциала.

Постановка проблеми. В умовах складного політичного й економічного стану в країні та обмеженості ресурсів підвищується ступінь ризику формування, використання та віддачі потенціалу матеріальних ресурсів підприємств.

Забезпечення конкурентоспроможності та реалізації конкурентних переваг суб'єктів господарювання в умовах розвитку ринкової економіки та в умовах фінансової нестабільності тісно пов'язане з процесами раціонального формування й ефективного використання ресурсного потенціалу. У зв'язку з тим, що рівень реалізації поточних і потенційних можливостей безпосередньо впливає на досягнення оперативних, тактичних і стратегічних цілей діяльності підприємства, виникає об'єктивна необхідність у його визначенні, визначенні його якості, тобто оцінці потенціалу підприємства.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Сучасна наука має у розпорядженні широкий набір методів оцінки ресурсного потенціалу підприємства. Окремі аспекти визначення конкурентоспроможності, підвищення її рівня на мікро - і макrorівні висвітлені в працях багатьох вчених-економістів, зокрема таких як І. Ансофф, М. Портер, Л.В. Балабанова, А.В. Кривенко, А.Е. Воронкова, Ю.Б. Іванов [4], В.А. Павлова [7], О.Л. Фурманюк, М.О. Тартачник, О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк [8], Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодська, О.О. Решетняк [1], Філатова С. О., Шаповал В. М. та інших.

Проте більшість теоретичних концепцій розвитку ресурсного потенціалу, його структури, властивостей та оцінки, що лежать в основі його аналізу, є недостатньо обґрунтованими або суперечливими.

В економічній літературі приділена недостатня увага оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на формування методології та методики його аналізу на підприємствах. Тому, постає об'єктивна необхідність у нових підходах до методики оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств.

Мета дослідження. Метою статті є визначення сутності оцінки ресурсного потенціалу та узагальнення основних підходів щодо визначення величини потенціалу матеріальних ресурсів.

Основний матеріал. Дослідження будь-яких нових економічних явищ, а особливо феноменів складної природи, потребує використання всього методологічного інструментарію досліджень, напрацьованого досвідом різних поколінь. Не є винятком і потенціал підприємства, як загальна характеристика його сукупних господарських можливостей

щодо поточного функціонування та стабільного розвитку.

Оцінка ресурсного потенціалу дає можливість виявити причини розбіжностей потенційних і фактичних можливостей використання ресурсів підприємств, а відповідно і його діяльності в цілому, тому необхідно визначитись з інтегральним показником, який би відображав ефективність використання ресурсів в цілому та виявляв би потенційні можливості їх використання.

Існує багато підходів до класифікації методів і способів оцінки вартості майна, у тому числі підприємства, як цілісного об'єкта.

Зокрема Федонін О.С., Репіна І.М., Олесюк О.І. виділяють найбільш поширеними наступні групи методів:

— витратний (майновий) — визначає вартість об'єкта за сумою витрат на його створення та використання;

— порівняльний (ринковий) — визначає вартість на базі зіставлення з аналогами, що вже були об'єктами ринкових угод;

— результатний (дохідний) — оцінює вартість об'єкта на засаді величини чистого потоку позитивних результатів від його використання [8].

Втім, жоден з цих методів не можна ідентифікувати як метод суто специфічної оцінки саме потенціалу підприємства, а коли вже це трапляється, то потенціал ототожнюється з ресурсним майном.

У ролі комплексного критерію оцінки використання ресурсів може виступати загальний обсяг виробництва продукції в грошовому виразі. Для пошуку факторів слід розглянути систему показників, які характеризують ефективність використання складових ресурсного потенціалу. Основними показниками використання основних виробничих фондів є: фондівіддача, фондомісткість, рентабельність фондів, крім цього слід розрахувати показники руху та технічного стану основних виробничих фондів, використання виробничих потужностей. Найважливішим показником, який характеризує використання основних засобів, є фондівіддача, яку і необхідно включати до комплексного аналізу використання ресурсного потенціалу.

Слід зазначити, що більшість дослідників теорії та практики потенціалу наголошують на тому, що потенціал економічного суб'єкта не можна визначити шляхом оцінки певного його виду ресурсів, тільки «їх сукупність у взаємозв'язку і пропорціях, що забезпечують здійснення виробничого процесу».

Як вважає Ю.Б. Іванов, оцінка діяльності суб'єкта господарювання

є одним із найбільш дієвих методів управління [4]. Тому в умовах забезпечення стратегічного розвитку необхідно враховувати невід'ємні складові ресурсного потенціалу підприємства, а саме: матеріальні ресурси, нематеріальні ресурси, трудові ресурси, фінансові ресурси, а також методи управління та організації ефективного використання ресурсів підприємства тощо. Така оцінка повинна базуватися на системному підході, комплексному врахуванні різноманітних факторів, якісному доборі достовірної інформації та забезпечувати контроль за формуванням конкурентних переваг у стратегічному розвитку підприємства

Лапін Є.В. під виробничим потенціалом підприємства розуміє кількісний і якісний склад матеріальних і нематеріальних ресурсів, що забезпечують отримання максимальної економічної вигоди при найбільш повному їхньому використанні за часом і продуктивністю [6, с. 176]. Відповідно до такого трактування сутності виробничого потенціалу під його оцінкою він розуміє визначення кількості виробничих ресурсів, які є в розпорядженні підприємства, та економічного результату їхнього повного використання. Під економічною оцінкою виробничого потенціалу він пропонує розглядати визначення сумарних економічних вигод, що отримує підприємство від повного використання необоротних і матеріальних оборотних активів протягом терміну їхнього корисного використання.

Зокрема Філатова С. О., Шаповал В. М. зазначають, що оцінка вартості потенціалу підприємства – це упорядкований, цілеспрямований процес визначення в грошовому виразі вартості об'єкта з урахуванням потенційного і реального доходу, який має місце в певний проміжок часу за умов конкретного ринку.

Виходячи з ціннісного підходу до оцінки потенціалу, слід зазначити, що її процедура потребує обов'язкового виокремлення певних критеріїв, тих чи інших сутнісних особливостей підприємства, ступінь відповідності яким виявляє досягнутий рівень якості цього потенціалу. При цьому виникає проблема узгодження та вивчення взаємозв'язків усієї різноманітності ресурсів, що підлягають оцінці.

Так, у оцінках, що мають за мету різні завдання, може здійснюватись як виявлення в процесі оцінки конкурентних переваг підприємства, так і вимірювання якості потенціалу за

структурними елементами.

Для оцінки потенціалу підприємства використовують різноманітні методи, що пов'язано, перш за все, з якісно різною природою утворення тих чи інших елементів потенціалу. Так, С.В. Генералова зазначає, що «в наш час для оцінки потенціалу використовуються методи, які базуються на економіко-статистичних залежностях, що використовують апарат виробничих функцій, ітеративний метод, метод вартісної оцінки, бальної оцінки, індексний, індикаторний, матричний метод, метод аналізу ієрархій, бенчмаркінг McKinsey» [3, с. 34].

Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодська, О.О. Решетняк для цілей оцінки потенціалу матеріальних ресурсів вважають за краще провадити аналіз за функціональними елементами носія, системами, які не тільки знаходяться у взаємозв'язку і обслуговують виробництво, але й мають прямі та зворотні зв'язки з відповідними ринками, оскільки ринки є особливо важливою складовою зовнішнього середовища [1, с. 140].

Так, безумовний інтерес становить графоаналітична модель діагностики потенціалу підприємства, яку запропонували О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олесюк. Ця модель використовує метод порівняльної комплексної рейтингової оцінки підприємств і має назву «квадрат потенціалу». Система показників при цьому формується за такими блоками:

- виробництво, розподіл і збут продукції;
- організаційна структура та менеджмент; маркетинг; фінанси.

Слід зазначити, що безумовною перевагою цього методу є наочність, однак недоліком можна вважати певну суб'єктивність методу.

За напрямом формування інформаційної бази виокремлюють критеріальні методи та експертні методи.

За критеріальним методом інформаційною базою є абсолютні значення ключових показників. За наявності відповідного інформаційного забезпечення ці методи вважають найбільш точними.

Експертні методи – прості у використанні, не вимагають збору повної інформації щодо зовнішнього або внутрішнього оточення підприємства, оскільки базуються на думці досвідчених експертів.

Саме ця група методів більшою мірою набула розвитку в ході оцінки ресурсного потенціалу.

Аналіз економічної літератури свідчить про те, що публікації з

проблем визначення відносної цінності потенціалу мають дискусійний характер, інструментарій такої оцінки залежить від авторських концепцій, констатує факт без урахування розвитку потенціалу та спрямований у більшості робіт на оцінку його окремих елементів [5, с. 83].

Необхідно зазначити, що вимір сукупного потенціалу підприємства шляхом надання точного математичного значення досить складний і суперечливий, оскільки, наприклад, такі чинники, як "матеріальні ресурси" та "трудові ресурси" важко виміряти математично, з урахування різних позицій оцінки матеріального та трудового потенціалу. Таким чином, можливим шляхом оцінки сукупного потенціалу підприємства є вербальна оцінка, що базується на переліку чисельних показників. Для виміру потенціалу розвитку необхідно створити адекватний комплекс математичних та вербальних оцінок, які охоплюватимуть увесь спектр складових ресурсного потенціалу підприємства та чинників безпосереднього впливу на них. При цьому вербальні оцінки, своєю чергою, мають базуватися на чисельних вимірниках. Визначаючи комплексну оцінку сукупного потенціалу підприємства, необхідно також визначити рівень ефективності використання наявного ресурсного потенціалу, з метою розробки подальших управлінських рішень щодо його розвитку.

Для матеріальних ресурсів доцільно виділяти показники ефективності відтворення та ефективності використання матеріальних ресурсів. На нашу думку дані показники істотно доповнюють показники фінансової стійкості підприємства та показники ліквідності ресурсів, що значною мірою методично дає змогу оптимізувати структуру ресурсного потенціалу та взаємозв'язки між елементами окремих видів ресурсів і міжресурсні співвідношення.

Економічна оцінка ефективності використання ресурсів в основному залежить від таких чинників та характеристик:

- об'єм, структура та виробнича необхідність ресурсів;
- об'єм господарської діяльності;
- сума фінансових результатів;
- рентабельність використання окремих видів ресурсів;
- показники стану відтворення та ефективності використання основних фондів.

На нашу думку, важливим є визначення методологічно-інформаційної проблеми розрахунку та порівняння показників

ефективності використання ресурсного потенціалу для окремих організаційних рівнів і господарських систем (окреме підприємство, організація підприємств, об'єднання підприємств, галузь, територія).

Оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів доцільно проводити за календарний період роботи, часова характеристика якого відображається хронологічною моделлю та динамічним рядом. Для розрахунків доцільно використовувати як вартість матеріальних затрат та відповідних їм ресурсів (затратний метод), так і вартість окремих видів ресурсів, зокрема матеріальних ресурсів (ресурсний метод).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Використання того чи іншого методу залежить від постановки завдання, ступеня вивчення зовнішніх загроз і внутрішніх можливостей, прогностичних показників розвитку галузі в цілому тощо.

Розглянувши вищезазначені методи оцінки, слід зауважити, що всі вони мають більш загальний характер і не завжди відповідають змісту оцінки ресурсного потенціалу.

Таким чином, для прибуткового функціонування окремих господарських суб'єктів господарювання, в процесі формування їх стратегічних переваг, необхідними умовами є:

- вдосконалення методичних принципів формування та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємств;
- розроблення підходів, які ґрунтуються на стратегічному управлінні витратами та матричній моделі грошових потоків, для виявлення організаційно-економічних передумов підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу;
- а також застосування інтегрованої оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств для об'єктивнішої характеристики їх діяльності.

Водночас, ефективність використання матеріальних ресурсів є тільки важливою складовою, що визначає ресурсовіддачу підприємства та комплексно забезпечує рентабельність господарсько-фінансової діяльності. Отже, існує методологічна потреба у визначенні взаємозв'язку структурних співвідношень з метою їх подальшої оптимізації.

Список використаних джерел:

1. Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. Потенціал і розвиток підприємства: Навч. посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 396 с.
2. Генералова, С. В. Методология и механизм индикаторной оценки производственно-экономического потенциала перерабатывающих предприятий зернопродуктового подкомплекса АПК : автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / С. В. Генералова. – Саратов : Саратовский ГАУ, 2007. – 37 с.
3. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия /Колл. авторов. - Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2004. - 256 с.
4. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник . Н.С. Краснокутська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с.
5. Лапин, Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : моногр. / Е. В. Лапин. – Сумы : Унив. кн., 2004. – 360 с.
6. Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення. -Д.: Вид-во ДУЕП, 2006. - 276 с.
7. Федонін О. С., Репіна І. М., Олесюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.